

Груцяк В.І.

УДК 378.016-054.62:81'28

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«КРАЇНОЗНАВСТВО» НА ПІДГОТОВЧОМУ ФАКУЛЬТЕТІ
ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН**

Груцяк В.І.

Розглянуті проблеми викладання дисципліни «Країнознавство» на підготовчих факультетах для іноземних громадян. Запропоновано проект типової програми.

Ключові слова: країнознавство, іноземні студенти, підготовчий факультет.

**СТРАНОВЕДЕНИЕ НА ПОДГОТОВИТЕЛЬНОМ ФАКУЛЬТЕТЕ
ДЛЯ ИНОСТРАННЫХ ГРАЖДАН**

Груцяк В.І.

Рассмотрены проблемы преподавания дисциплины «Страноведение» на подготовительных факультетах для иностранных граждан. Предложен проект типовой программы.

Ключевые слова: страноведение, иностранные студенты, подготовительный факультет.

**COUNTRY-SPECIFIC STUDIES AT THE PREPARATORY
DEPARTMENT FOR FOREIGN CITIZENS**

Grutsyak V.I.

The problems of teaching the subject “Country-specific studies” at the preparatory department for foreign citizens are analyzed. The project of a typical program is proposed.

Key words: country-specific studies, foreign students, preparatory department.

Процес комунікації вимагає знання не тільки системи мови спілкування, але й знання поведінкових актів, які пов'язані з менталітетом, логікою, філософією, традиціями, звичаями, психологією, іншими словами, культурою народу та окремих його груп – носіїв цієї мови. Особливо ускладнюється комунікація між носіями різних мов, оскільки вони одночасно є і носіями різних культур. Тобто вивчення живої мови як засобу спілкування неможливо без одночасного вивчення культури народу країни, мова якої вивчається. Жива мова існує в світі її носіїв і вивчення мови без знання цього світу, тобто фонових знань, перетворює її на мертву, позбавляє учня можливості користуватися цією мовою як засобом спілкування. Таким чином, оволодіння мовою передбачає не тільки опанування її лексики та граматики, але й входження в її концептосферу, де існує свій «словник» та «граматика» [5].

При вивченні іноземної мови учні стикаються з цілою низкою фактів, що відносяться не до галузі лексики, граматики, фонетики або стилістики, а, скоріше, до соціальної, побутової чи історичної сфер. Правильне вживання чи розуміння деяких слів або фраз потребує іноді знання їх походження, ситуацій, в яких їх можна використовувати, або елементарних відомостей з історії, літератури, політичної реальності країни, мова якої вивчається. Тобто одночасно з вивченням мови треба вивчати і культуру народу, знайомитися з історією, літературою, економікою, географією, політикою країни, побутом, традиціями, психологією та менталітетом народу.

Комплекс цих відомостей спочатку позначали словом *лінгвокраїнознавство*, яке з'явилося в методиці викладання російської мови як іноземної (РЯІ) в 70-80-х рр. ХХ ст. [3]. У сучасній науці відбулось розмежування лінгвокраїнознавства на саме лінгвокраїнознавство (дисципліна, яка презентує в навчальному процесі відомості національно-культурної специфіки мовленевого спілкування мовної особистості [1: с. 139]), культурознавство (дисципліна, яка презентує сукупність відомостей про культуру мови, яка вивчається, необхідної для спілкування на цій мові [1: с. 129]), лінгвокультурологію (дисципліна, яка презентує взаємодію культури і мови, тобто «мовну картину світу» [1: с. 139] та країнознавство (наука, яка вивчає загальні

закономірності країни та її значних регіонів). Згідно до словника методичних термінів [1: с. 342] країнознавство розглядається як навчальна дисципліна, предметом якої є певним чином відібрана й організована сукупність економічних, соціально-політичних, історичних, географічних та ін. знань, пов'язаних зі змістом та формою мовного спілкування носіїв цієї мови, що включається в навчальний процес з метою забезпечення освітніх та виховних цілей навчання і пов'язана із забезпеченням комунікативних потреб учнів, які реалізуються в мові, що вивчається.

Мета даної статі – на основі аналізу відомих нам програм з дисципліни «Країнознавство» та сучасних вимог методики викладання іноземних мов запропонувати проект типової програми для студентів-іноземців підготовчих факультетів.

Починаючи з 80-х років минулого століття завдяки теоретичним розробкам методистів РЯІ [3] країнознавство та лінгвокраїнознавство стали невід'ємними доповненнями до практичного курсу російської (української) мови як іноземної. В практиці навчання на підготовчих факультетах для іноземних громадян ці положення теж найшли своє відображення, і в типові навчальні плани навчальна дисципліна «Країнознавство» увійшла майже для всіх профілів навчання іноземців [6]. Разом з тим, серед навчальних дисциплін, які входять до типових навчальних планів, тільки «Країнознавство» по цей час не має затвердженої типової програми. Таким чином ВНЗ вимушені без відповідної загальнодержавної наукової розробки на свій розсуд формувати програми цієї навчальної дисципліни.

Аналіз відомих нам програм [2, 4, 7] показав, що вони мають переважно історичне та культурно-історичне спрямування, що не в повній мірі відповідає цілям цієї навчальної дисципліни – забезпечити комунікативні потреби учнів, пов'язані з колективною свідомістю, національними цінностями та національними особливостями української культури. Так, історична складова програми [7] складає 66%, програми [2] – 46%, а програми [4] – відсутня зовсім, складова загальних відомостей про Україну складає 26% у програмі [7], 14% – [2] і 30% – [4], а культурологічна складова цих програм складає 4% у програмі [7], 40% – [2] і 70% – [4]. Таким чином, історична частина більшості про-

грам має добре обґрунтування, але сучасний етап розвитку України та її культури у більшості аналізованих програм відображений недостатньо і обмежується в основному тільки загальними відомостями про Україну. Тобто під час подальшого навчання іноземців на просунутому етапі для опанування культурою українського народу, що втілена й закріплена в знаках живої мови і виявляється в мовних процесах, не буде існувати достатнього підґрунтя, яке повинно закладатися на етапі доузівської підготовки. Недосконалість структури програм можливо пов'язана з тим, що в своїй переважній більшості програми з країнознавства розроблялися істориками за фахом без залучення викладачів мови. Разом з тим країнознавство відповідно до сучасних вимог методики викладання мови як іноземної повинно бути обов'язковою суміжною дисципліною з практичним курсом мови навчання і відображати не тільки натурфакти і артефакти, але й ментефакти (знання, поняття, концепти, прецедентні феномени, стереотипи та ін.) [5] лінгвокультури країни, мова якої вивчається, тобто повинно стати підґрунтям вивчення когнітивної бази лінгво-культурного суспільства.

Виходячи з вищевикладеного, можна констатувати, що країнознавство як навчальна дисципліна є важливою складовою частиною в системі доузівської підготовки іноземних учнів, яка тісно пов'язана з викладанням практичного курсу мови навчання. Це вимагає ретельної міжпредметної координації цих навчальних дисциплін, що повинно втілюватися в текстах відповідних підручників та навчальних посібників.

Відповідно до чинних Типових навчальних планів [6] «Країнознавство» на підготовчих факультетах складає 50 годин аудиторного часу. На наш погляд, програма повинна мати чотири складові частини з відповідним обсягом аудиторних годин: загальні відомості про Україну (20%), історія України (40%), матеріальна культура українців (20%) і духовна культура українців (20%). Таким чином, можна запропонувати наступний проект типової програми.

I. Загальні відомості про Україну (10 год.)

Сучасне географічне розташування України.

Територія, кордони, столиця України. Адміністративний устрій. Природно-кліматичні особливості країни.

Історичні етнімі і етнополітонімі.

Етимологія назви держави. Українська держава. Держава, влада, основний Закон України. Поділ державної влади. Органи державної влади в Україні. Функції органів державної влади.

Символи держави.

Державні атрибути (прапор, герб, гімн): історичні особливості виникнення, еволюція форми та змісту. Кольорова символіка та змістове наповнення гербів та прапорів. Інші символи держави (грошові знаки, рослини, тварини, графічні та астральні знаки та інші).

Населення України.

Етнографічне районування України та її етнічний склад. Чисельність населення України.

Загальна характеристика економіки України.

Основні галузі сучасного виробництва. Сільське господарство. Економічне районування України. Транспортна система.

Іноземці в Україні.

Визначення іноземців та іноземних студентів. Конституція України про права та обов'язки іноземців в Україні.

II. Історія України (20 год.)

Історія формування етносу, держави і суспільства. Етногенез українського народу.

Еволюція етнічних спільнот: рід, плем'я, народ, нація. Етнічне та політичне розуміння націй та їх країнознавчий зміст. Давні археологічні культури на території України. Політико-ідеологічне значення давності походження народу та території його етногенезу. Становлення української нації.

Виникнення держави Київська Русь.

Слов'яни в Європі. Східні слов'яни. Київська Русь – стародавня держава східних слов'ян. Прийняття християнства князем Володимиром Великим.

Київська Русь в XI-XIII ст.

Розквіт Київської Русі за часів Ярослава Мудрого. Українські землі у період політичної роздробленості. Монгольська навала. Галицько-Волинське князівство. Значення Київської Русі в історії східнослов'янських народів.

Українські землі в XIV- XVII ст.

Поява назви України. Українські землі у складі Великого князівства Литовського. Виникнення та еволюція козацтва. Запорізька Січ. Україна під владою Речі Посполитої. Визвольна війна 1648-1654 рр. Гетьман Богдан Хмельницький.

Формування української нації. Гетьманщина. Україна в XVIII ст.

Утворення гетьманщини та її державний устрій. Криза козацької автономії. Громадянська війна в Україні (Руїна). Гетьман Іван Мазепа. Ліквідація Гетьманщини.

Українські землі у XVIII ст. на початку XIX ст.

Розділ України між Російською та Австрійською імперіями. Економічний розвиток Східної та Центральної України. Особливості розвитку Західної України. Закріпачення селян. Гайдамацький рух.

Відродження української держави. Україна між двома світовими війнами.

Відродження української держави (1917-1920 рр.). Перша світова війна та її вплив на розвиток України. Утворення Центральної Ради. Проголошення УНР. Михайло Грушевський. Директорія. Захоплення західної України Румунією та Чехословаччиною. Утворення СРСР. Голодомор 1932-1933 рр. Політичні репресії кінця 30-х р.

Україна під час другої світової війни та в повоєнний період.

Друга світова війна. Приєднання західної України до СРСР. Велика вітчизняна війна та Україна. Місце України в світі після другої світової війни. Соціально-економічний розвиток УРСР у другій половині 40-х-80-х роках. Перебудова та розпад СРСР.

Утворення української незалежної держави.

Проголошення незалежності України. Міжнародне положення України.

Історія регіону, де навчаються іноземці.

III. Матеріальна культура українців (10 год.)

Господарська діяльність українського народу у давні часи та на сучасному етапі.

Основні види господарської діяльності: землеробство, тваринництво, городництво, садівництво, бджільництво. Традиційний транспорт українців. Ремесла і народні промисли українців: гончарство,

гутництво, деревообробництво, ткацтво, килимарство, обробка каменю, кістки та рогу, художня обробка шкіри, художнє плетіння, художня обробка металу, ювелірних прикрас, в'язання, витинанка. Вишивка, народна іграшка, писанкарство. Символіка вишивки, писанки. Народний розпис українців, його символіка. Українське народне образотворче мистецтво. Народний іконопис.

Оселі українців у давнину та сучасне житло. Сім'я.

Типи і форми сільських поселень українців: регіональний аспект. Громадські споруди українського села. Українське народне житло (українська хата): його планування, інтер'єр. Господарські будівлі українського села, двору та їх призначення. Житло в духовному світі українця. Звичай та обряди, пов'язані з будівництвом хати. Обряд новосілля. Сім'я та суспільний побут.

Національний одяг.

Поняття про вбрання, одяг, костюм, стрій. Основні чинники, які вплинули на формування традиційного народного вбрання українців. Функції, класифікація та символіка українського народного вбрання. Характеристика основних компонентів українського національного костюма.

Національна кулінарія українців.

Господарська основа харчування українців. Щоденна їжа. Режим харчування в українській сім'ї. Пости та інші харчові заборони. Святкові та ритуальні страви та напої. Регіональні особливості народної кулінарії.

IV. Духовна культура (10 год.)

Світоглядні уявлення та вірування, народні знання українців.

Основні культу слов'ян: культ предків; вогню; матері; води; землі; дерев; тварин; рослин; змія; небесних світил. Верховні божества слов'ян. Божества народної міфології. Християнізація духовного життя українського народу, двовір'я. Етнічні архетипи в релігійному житті українців. Народні знання українців. Народна космогонія і астрономія. Метеорологія, ґрунтознавство. Етноботаніка і зоологія. Народна математика і метрологія. Медицина і ветеринарія, лікувальна магія. Замовляння. Народна мораль і етика, народний етикет. Використання народних знань у сучасному світі.

Календарна обрядовість українців.

Ритуально-міфологічна основа обрядовості зимового циклу (Різдво, Новий Рік, Водохреща; колядки та щедрівки). Ритуально-міфологічна основа обрядовості весняного циклу (Явдохи, Великдень, Рахманський Великдень, Проводи; зустріч весни, веснянки). Ритуально-міфологічна основа літніх звичаїв та обрядів (Русалії, Зелені Свята, зажинки, жнива, обжинки, Купала, Спаси; жниварські, купальські, петрівчані пісні). Ритуально-міфологічна основа осінніх звичаїв та обрядів (Свято врожаю, Пречисті, Покрова, Михайла). Землеробський календар. Сучасні державні свята.

Сімейна обрядовість українців.

Звичаї та обряди, пов'язані з народженням дитини. Колискові пісні. Весільна обрядовість, її ритуально-міфологічна основа. Основні етапи українського весілля та його народнопісенний супровід. Поховальна обрядовість, її ритуально-міфологічна основа. Голосіння.

Усна народна творчість українців.

Духовний світ української нації та її усна народна творчість. Історія та еволюція фольклору. Визначальні ознаки українського фольклору. Структура, жанровий склад українського фольклору.

Народна музична культура українців.

Поняття про музичну етнографію. Розвиток українського народного мелосу. Українська народна пісня – душа народу. Кобзарі та лірники у духовному житті українців. Українські народні танці. Українські народні музичні інструменти.

Українська культура та література. Тарас Шевченко.

Запропонований проект програми може стати основою для затвердження типової програми з дисципліни «Країнознавство» для підготовчих факультетів для іноземних громадян, а також стимулом для створення другої частини навчального посібника з країнознавства [8], присвяченого матеріальній та духовній культурі українського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азимов Э.Г. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков) / Э.Г. Азимов, А. Н. Щукин. – СПб : Златоуст, 1999. – 472 с.
2. Богиня Л.В. Навчальна програма з країнознавства для студентів-іноземців підготовчого відділення / Л.В. Богиня. – Полтава, 2011. – 6 с. (рукопис).
3. Верещагин Е.М. Лингвострановедческая теория слова / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. - М., 1980.
4. Гончарук В.А. Робоча програма з дисципліни «Країнознавство / В.А. Гончарук. – Умань, 2011. – 17 с. (рукопис).
5. Красных В.В. Словарь и грамматика лингвокультуры как предмет современных интегративных исследований / В.В. Красных // Русский язык, литература, культура в школе и вузе. – № 5 (41) – 2011 – С. 2-8.
6. Навчальні плани та програми (довузівська підготовка іноземних громадян) / [Відпод. ред. Б.А. Циганок]. – Ч. 1. – К., 2003. – С. 6-9.
7. Программа дисциплины «Страноведение» для студентов-иностранцев подготовительных факультетов высших учебных заведений Украины / В.Е. Грицок, В.Е. Дягилев, Е.А. Кутья, Н.П. Столярова. – Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2008. – 5 с. (рукопис).
8. Страноведение: учебное пособие для студентов-иностранцев / В.Е. Грицок, В.Е. Дягилев, Е.А. Кутья, Н.П. Столярова. – Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2007. – 100 с.